

Jagiellońskie Centrum Językowe UJ

Ramowy program nauczania języka łacińskiego na poziomie *Thesaurus* (T)

(w zakresie wybranych sprawności poziom *Thesaurus* w przybliżeniu odpowiada poziomowi C1 wg Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego)

Translatorium z łaciny średniowiecznej

Założenia

Proponowany program nauczania adresowany jest do studentów, którzy wcześniej uczyli się klasycznego języka łacińskiego i opanowali go w zakresie podstawowym i wyższym, a więc dla studentów studiów magisterskich (I i II rok studiów II stopnia). Kurs ten przewiduje 30 godzin zajęć przez jeden semestr oraz 40-50 godzin pracy własnej studenta poza kursem. W ramach zajęć translatoryjnych studenci zapoznają się z leksyką, ortografią, gramatyką i składnią łaciny średniowiecznej w kontekście łaciny klasycznej (porównawczo na zasadzie odstępstw od typowych, klasycznych reguł) w trakcie analizy gramatycznej przy przekładzie tekstów. Poznają i tłumaczą, analizują, interpretują i opracowują różne gatunki tekstów średniowiecznych w kontekście historyczno-kulturowym i obyczajowym (w tym teksty specjalistyczne, źródłowe wykorzystywane w pracach magisterskich). Osoba prowadząca zajęcia jest organizatorem procesu nauczania i uczenia się, doradcą oraz przewodnikiem, ale końcowe efekty zależą głównie od uczestników zajęć – od ich wkładu pracy, gotowości do uczenia się, systematyczności, kreatywności i aktywności.

1. Ogólne cele kursu:

- przekazanie i utrwalenie wiedzy teoretycznej i praktycznej z łaciny średniowiecznej
- wykształcenie umiejętności tłumaczenia zróżnicowanych gatunkowo i tematycznie tekstów z łaciny średniowiecznej z uwzględnieniem szczegółów historyczno-kulturowych i obyczajowych
- zapoznanie studentów z tekstami wybranych autorów oraz różnorodnymi kategoriami dokumentów średniowiecznych, w tym tekstów specjalistycznych
- zapoznanie studentów ze zjawiskami leksykalno-gramatycznymi charakterystycznymi dla późnego okresu rozwoju języka łacińskiego (z uwzględnieniem różnych obszarów językowych oraz różnych faz rozwoju języka)
- zaznajomienie słuchaczy z zagadnieniami historyczno-kulturowymi związanymi z tłumaczoną literaturą

2. Treści nauczania:

A. Zagadnienia tematyczne

- Kroniki (obce: Widukind, Thietmar, Gall Anonim, Ortlieb, Petrus de Dursburg, Wigand z Marburga, Helmold, Kosmas z Pragi; polskie: Wincenty Kadłubek, Janko z Czarnkowa, Jan Długosz, „Kronika Wielkopolska”) – do wyboru przez prowadzącego i studentów
- Roczniki (polskie: rocznik krakowski dawny, rocznik kapituły krakowskiej, rocznik miechowski, rocznik poznański) – do wyboru j.w.
- Hagiografia (żywoty: św. Jadwigi Śląskiej, św. Elżbiety Węgierskiej, św. Kingi, Księżnej Anny Śląskiej – do wyboru j.w.
- Dokumenty i przywileje (do wyboru ze źródeł), ustawodawstwo (państwowe, miejskie, kościelne – do wyboru); traktaty międzynarodowe (do wyboru)
- Akta sądowe i urzędowe (księgi sądowe, radzieckie, opisy dóbr – do wyboru)
- Arengi (wybór z dokumentów)
- Poezja średniowieczna:
 - „Epitafium z nagrobka B. Chrobrego” – postać średniowiecznego władcy/cnoty królewskie
 - Olochoch „Contemptus mundi” (XV w.) – jako poetycki wyraz filozofii średniowiecznej;
 - „Epitaphium Zauissij Nigri” (sylwetka rycerza/cnoty rycerskie) – jako przykład miniatury średniowiecznego eposu bohaterskiego (nawiązania metryczne i motywy literackie z „Iliady” Homera)
 - S. Ciołek „Pochwała Krakowa” – jako przykład laudacji miasta

B. Zagadnienia gramatyczne i leksykalne

Leksyka:

- opanowanie słownictwa właściwego dla średniowiecza

- poznanie różnic znaczeniowych słów przejętych z łaciny klasycznej

Fleksja – Ortografia:

- fleksja, ortografia: monoftongizacja dyftongów (XI i XII w.): np. ae, oe-> e
- zanik przydechowego „h”: np. hortus - ortus
- dowolne użycie „t” i „th”, „p”, „ph”, „f” (w tym redukcje grup przydechowych)
- wymiany samogłoskowe „e” w „i”, „u” w „o”
- podwójne znaczenie „y”: jako „y” ze wzdłużenia „i”-> „ij” -> „y” oraz jako greckiego „i” w wyrazach uznawanych za greckie
- wprowadzenie nowej litery „w” (także lokalnie liter charakterystycznych dla polskiego obszaru językowego: głównie znaki dwuliterowe – późne średniowiecze)
- przegłosy zbitek klasycznych „-ti”, „-tius”, „-tiens” w średniowieczne „-ci”, „-cius”, „-ciens”
- wskazanie dowolności w zastosowaniu wskazanych zmian (częste także wersje klasyczne omawianych zjawisk – szczególnie w łacinie wczesnośredniowiecznej)
- różnice w stopniowaniu przymiotników – możliwych różnic w strukturach porównań z **Abl. comparat.**, swobodna przynależność **comparat. przym. do typu samogł.** (możliwe)
- różnice w zastosowaniu zaimków (np. odejście od użycia „hic, haec, hoc” i alternatywne zastosowanie „supradictus”, „supramemoratus”) i przyimków
- różnice w zakończeniach przypadków poszczególnych deklinacji (np. klasyczny G. sg: ecclesiae w średniowieczny G. sg. ecclesie)

Gramatyka – składnia (konstrukcje, zwroty, zdania podrzędne):

- wskazanie częstego zastosowania „quod” i „quia” explicativum zamiast ACI
- zastosowanie zdań podrzędnych ze spójnikiem „quod”, „quia”, „ut” zamiast NCI
- wskazanie zastosowania Dat. auctoris zamiast dawnego Abl. auctoris w strukturze zdania ze stroną bierną
- różnice w budowie i zastosowaniu **Abl. abs.**
- różnice w zastosowaniu gerundium
- CPP – możliwe użycie Abl. auctoris zamiast Dat. auctoris
- zastosowanie participium futuri activi jako równoważnika zdań celowych
- wskazanie swobody w zastosowaniu i częstego odejścia od klasycznej ścisłości zasady „consecutio temporum” (w różnych typach zdań podrzędnych): zanik różnicy pomiędzy indicativem i coniunctivem – częste w zdaniach podrzędnych zastosowanie **indicat.** (w miejsce klasycznego **con.**) po spójnikach zdań podrzędnych lub zastosowanie **con.** (w miejsce klasycznego **indicat.**) – częste w zdaniach **względno – okolicznikowych**, w zdaniach ze spójnikiem „ut” (często „quod” zamiast **klas.** „ut” w zdaniach skutkowych i podmiotowych), w zdaniach z „cum” causale i concessivum – możliwe **indicat.** zamiast **con.**, często „dum” zamiast „cum historicum”
- modusy – często występują okresy warunkowe mieszane
- różnice w semantycznym użyciu **con.** – np. częste „si” zamiast „utinam” w optative

C. Funkcje językowe

- odczytywanie i wyszukiwanie szczegółowych informacji treściowych, historycznych, kulturowych i obyczajowych ze średniowiecznych tekstów łacińskich o różnej skali trudności
- tłumaczenie, analizowanie, interpretowanie i opracowanie krytyczne wybranych tekstów z łaciny średniowiecznej z uwzględnieniem kontekstu historyczno-kulturowego i obyczajowego
- wyrażanie własnych komentarzy i opinii na tematy poruszone w tekstach (po ich dokładnym przekładzie, analizie i interpretacji)

D. Komponent akademicki

- wykształcenie umiejętności istotnych dla studentów w ich karierze naukowej oraz w życiu zawodowym
- przygotowanie studentów do samodzielnej pracy z tekstami źródłowymi oraz do krytycznego opracowania źródeł (umiejętność rekonstrukcji tekstów zepsutych, odczytywanie tekstów z zastosowaniem elementów paleografii łacińskiej) – głównie dotyczy tekstów, które studenci wykorzystują w swoich pracach magisterskich

- wykształcenie umiejętności poprawnego merytorycznie i dopracowanego stylistycznie przekładu średniowiecznego tekstu łacińskiego na j. polski z uwzględnieniem charakteru i gatunku tekstu oraz specyfiki epoki średniowiecznej
- motywowanie studentów do samokształcenia
- uwrażliwienie studentów na różnice językowo-kulturowe w różnych obszarach „Latinitas” Europy średniowiecznej

E. Komponent specjalistyczny

- odczytywanie, rozumienie, analiza i interpretacja dokumentów i tekstów łacińskich z różnych kategorii tematycznych doby średniowiecza
- poszerzenie znajomości słownictwa specjalistycznego charakterystycznego dla różnych kategorii tekstów i dokumentów średniowiecznych – w tym także znajomość zmiany znaczeń słów używanych w łacinie klasycznej na nowe, właściwe dla doby średniowiecza

3. Przewidywane efekty uczenia się:

Czytanie

Po zakończeniu zajęć translatoryjnych student potrafi:

- wskazać różnice pomiędzy językiem łacińskim klasycznym i średniowiecznym w zakresie podanym w punktach wymienionych powyżej
- samodzielnie czytać ze zrozumieniem różne gatunki tekstów z łaciny średniowiecznej z wykorzystaniem słownika (tłumaczone w ramach zajęć oraz samodzielnie wybrane zgodnie z zainteresowaniami i potrzebami naukowymi)

Komponent akademicki

- opracować krytycznie wybrany przez siebie zgodnie z zainteresowaniami i potrzebami naukowymi tekst z łaciny średniowiecznej o różnej skali trudności i objętości (w tym także dłuższy i trudniejszy) oraz sporządzić właściwie przypisy, odczytać i objaśnić różne zapisy dat, podać systematycznie bibliografię i wykorzystany materiał źródłowy

Tłumaczenie tekstu

Po zakończeniu zajęć translatoryjnych student potrafi:

- samodzielnie tłumaczyć zróżnicowane teksty z łaciny średniowiecznej na język polski ze słownikiem, a także samodzielnie je analizować i interpretować (teksty z zajęć oraz wybierane samodzielnie zgodnie z zainteresowaniami i celami naukowymi)

Komponent akademicki

- tłumaczyć, analizować i interpretować zróżnicowane gatunkowo i tematycznie łacińskie teksty średniowieczne w kontekście historyczno-kulturowym i obyczajowym właściwym dla różnych obszarów europejskiej „Latinitas” średniowiecznej
- wykorzystać wykształcone umiejętności w samodzielnej i własnej pracy naukowej (w tym także w archiwach) nad tłumaczeniem, analizą, interpretacją i rekonstrukcją specjalistycznych dokumentów i źródeł łacińskich z zakresu średniowiecza